

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

**“ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКА ДІЄСЛІВ
У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ
НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ”**

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL1-M22z
ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Лілія ГРАБОВЕЦЬКА

Керівник:
Олександр ГЛОБА,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри логопедії та спеціальних методик

Рецензент:
Олег ОПАЛЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ДІЄСЛІВНОЇ ЛЕКСИКИ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	8
1.1. Лінгвістичний аналіз дієслівної лексики та закономірності її розвитку.....	8
1.2. Особливості формування дієслівної лексики у старших дошкільнят з порушеннями мовлення.....	19
1.3. Місце і значення фізичного виховання у корекційній роботі вчителя-логопеда.....	23
<i>Висновок до першого розділу.....</i>	<i>31</i>
РОЗДІЛ II. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДІЄСЛІВНОЇ ЛЕКСИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	32
2.1. Методика обстеження дієслівної лексики у дошкільників із порушеннями мовлення.....	32
2.2. Аналіз результатів констатуючого експерименту.....	41
<i>Висновок до другого розділу.....</i>	<i>49</i>
РОЗДІЛ III. ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ДІЄСЛІВНОГО СЛОВНИКА У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	51
3.1. Теоретичне обґрунтування формування дієслівного словника у старших дошкільнят із порушеннями мовлення.....	51
3.2. Зміст логопедичної роботи з формування дієслівного словника у старших дошкільників на заняттях з фізичного виховання.....	56
3.3. Результати формувального експерименту.....	69
<i>Висновок до третього розділу.....</i>	<i>74</i>
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Нині кількість дітей із мовленнєвими порушеннями помітно збільшується. У дітей порушуються найважливіші елементи мовленнєвої системи, такі як лексика, граматики та фонетика. Але деякі діти стикаються з порушеннями всіх компонентів, а саме із загальним недорозвиненням мовлення (далі ЗНМ). Лексика виступає тим головним несформованим елементом, який істотно впливає на розвиток дитини, оскільки значення безпосередньо слова, на думку Л. Виготського, є "одиницею мовленнєвого мислення" [17].

Створенням словникового мовленнєвого модуля у процесі розвитку дитини визначається також онтогенез уявлень про навколишню реальність.

Розширення уявлень дітей про навколишнє суспільство відбувається в контакт з реальними предметами та діями в ході немовленнєвої та вербальної діяльності, а також за допомогою спілкування зі старшими. Мовленнєвий контакт з батьками, їх взаємодія з дітьми вважається важливою обставиною їхнього психологічного формування, та однією з основних умов створення мовленнєвого концепту.

У зв'язку з тим, що проблеми з відсутністю лексичного конструкту значно ускладнюють взаємодію дітей з ровесниками та дорослими, в такому разі це негативно впливає на розвиток пізнавальної сфери, що затримує процес оволодіння усним мовленням.

Однак найістотнішими труднощами є проблеми в освоєнні дієслівних конструкцій. Дієслово має велике значення в лексичному модулі індивіда: це сполучний елемент для побудови мовленнєвого висловлювання. Відповідно до концепції Л. Трофименко «дієслово є найскладнішою та найемнішою граматичною категорією української мови. Він конструктивніший, ніж інші частини речення» [13]. Вивчення дієслів є важливим у плані лексико-граматичного оформлення речення, а й у психологічному і фізіологічному плані.

Такі автори, як А. Андрусина, В. Виноградова, Л. Ревуцька та ін. займалися вивченням дієслів як ключових лексичних одиниць, що становлять основу мовленнєвої комунікації.

Вивченням дієслівного словника в дітей дошкільного віку займалися такі автори як: А. Гринчук, А. Бородич, А. Максаков, Л. Трофименко, Н. Ревуцька, Є. Соботович, О. Ткач та багато інших.

На думку Н. Ревуцької, організація лексичного модуля у дітей з тяжким порушенням мовлення має супроводжуватися формуванням та розвитком системи предикативного словника, оскільки предикат є відношення об'єкта до дійсності: «Предикат – це основа фрази та основа внутрішнього мовлення» [15]. Необхідно проведення корекції з дітьми для правильного вживання дієслів.

За словами вчених (Н. Гаврилової, Н. Пахомової, Н. Трофименко та ін.), розвиток лексико-граматичної сторони мовлення є ключовим та утворюючим елементом корекційної системи. Також, особливі методи та технології, спрямовані на створення предикативної лексики у дітей з ЗНМ недостатньо висвітлені в науково-педагогічній літературі. Варто зазначити, що сьогодні педагогами та логопедами не повною мірою враховується специфіка створення дієслівної лексики, бракує адресних практичних рекомендацій, для покращення морфолого-синтаксичної та лексико-семантичної мовних систем. Комплексна технологія організації предикативної лексики повинна проходити для дітей з ЗНМ відповідно до пред'явленої до корекційної роботи у дошкільних закладах, що є актуальною проблемою для теорії та практики логопедії [96].

На даний момент число науково-дослідних теоретичних та емпіричних даних, присвячених вивченню дієслівної лексики та особливостям її формування у дітей із дизартрією недостатньо. Проте дослідження специфіки дієслівної лексики в дітей із ЗНМ має колосальний сенс моніторингу мовленнєвої дисфункції, і навіть для вдосконалення корекційно-логопедичної роботи з представленою категорією дітей.

У зв'язку з цим дослідження специфічних особливостей порушень дієслівної лексики у дітей з ЗНМ III рівня, виявлення рівня активного та

пасивного словника та визначення оптимальних шляхів логопедичної роботи, є актуальною проблемою сьогодення і даного дослідження.

Таким чином, аналіз актуальності дозволив сформулювати тему нашого дослідження: «Формування словника дієслів у дошкільників з порушеннями мовлення на заняттях з фізичного виховання».

Об'єкт дослідження – дієслівна лексика дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Предмет дослідження – особливості формування словника дієслів у старших дошкільників з порушеннями мовленням на заняттях з фізичного виховання.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати, розробити зміст корекційної роботи із засвоєння дієслівної лексики дітьми із порушеннями мовлення на заняттях з фізичного виховання.

Гіпотеза дослідження: Ми виходимо з того, що породження висловлювання йде за рахунок предикатів та їх валентностей (А.Р. Лурія та О.М. Леонтьєв), а такий розвиток фразового мовлення у старших дошкільнят з ЗНМ ІІІ рівня значно утруднено, що й потребує пошуку інших форм та методів впливу.

Таким чином, ми припускаємо, що запропонована корекційна робота з формування дієслівного словника у старших дошкільників з порушеннями мовлення сприятиме повноцінному розвитку мовлення не тільки на логопедичних заняттях, а й на інших заняттях у дитячому дошкільному закладі.

Відповідно до поставленої мети було сформовано такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати наукові та науково-методичні джерела з цієї проблеми.
2. Розробити корекційні підходи до вивчення дієслівної лексики та експериментальним шляхом дослідити рівень розвитку дієслівної лексики у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

3. Апробувати визначені корекційні підходи до використання дітьми старшого дошкільного віку із порушеннями мовлення дієслівного словника на заняттях з фізичного виховання.

Методи дослідження:

1. Вивчення теоретичної літератури з теми дослідження.
2. Емпіричні методи: соціологічні методи дослідження (бесіда, включене спостереження), констатуючий, навчальний та контрольний експерименти.
3. Кількісний та якісний аналіз даних констатуючого та контрольного експериментів.

Методологічною основою дослідження є:

- уявлення про закономірності мовленнєвого онтогенезу (Є. Соботович);
- концепція комплексного підходу до навчання та виховання дітей з мовленнєвими порушеннями (Р. Левіна, О. Мостова, Л. Трофименко, О. Ткач);
- психолінгвістичний підхід до дослідження механізмів формування предикативної лексики (Н. Жінкін, І. Мартиненко).

Теоретична та практична значущість дослідження: це дослідження дозволяє виявити специфіку порушень дієслівної лексики у дошкільнят з порушеннями мовлення, поглибити та розширити наукові уявлення про характер порушень лексики у дітей дошкільного віку, уточнити симптоматику мовленнєвих порушень цієї категорії дітей. А також результати роботи можуть бути застосовані у діяльності вчителів-логопедів, вихователів, психологів та інструкторів з фізичного виховання при плануванні та проведенні корекційно-розвивальної роботи з формування дієслівної лексики у старших дошкільнят. Пропонована логопедична робота може бути рекомендована до застосування в логопедичній практиці на підгрупових та індивідуальних логопедичних заняттях з дітьми, які мають порушення мовлення та закріплюватись на заняттях з фізичного виховання.

Апробація результатів дослідження відбулася на конференції магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Була опублікована стаття у Віснику Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка «Особливості розвитку активного словника у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення»

Експериментальна база дослідження – Заболотівський ЗДО, Коломийський район, Івано-Франківська обл. Контингент досліджуваних представлений старшими дошкільнятами з порушеннями мовлення у кількості 30 осіб.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів (теоретичного та експериментального), що включають таблиці, гістограми, висновки та список використаних джерел та додатки.

ВИСНОВКИ

Проблемою формування дієслівної лексики дітей з порушеннями мовлення займалися багато дослідників (А. Андрусишина, Б.Гавриш, Н. Ревуцька, Л. Трофименко, О. Ткач, В. Трасун, В.Тищенко, М. Шермет та ін.). Для дітей із тяжкими порушеннями мовлення характерні бідність активного і пасивного словника, неточне, недиференційоване вживання слів, своєрідність словозміни та словотворення, порушення синтаксичної структури речення.

Вченими відзначається різке переважання пасивного словника над активним, не диференційованість лексичних одиниць за семантичними ознаками, розширення родових понять, недостатня диференціація узагальнюючих понять, помилки у співвіднесенні слів з конкретним і узагальнюючим значенням. При цьому несформованість лексичного боку у дошкільників із порушеннями може в майбутньому негативно позначитися на шкільній успішності дітей, затримувати і ускладнювати оволодіння шкільною програмою, поглиблювати негативне ставлення цих дітей до навчальної діяльності.

Незважаючи на досить великий дослідницький матеріал, спеціальних досліджень, присвячених вивченню дієслівної лексики і особливостям її формування у дітей з порушеннями мовлення в даний час ще існує дискусія щодо включення дієслівної лексики до занять не тільки вчителя-логопеда , а й інших спеціалістів (Хто і як це має організувати, хто за який аспект має відповідати). У той самий час вивчення особливостей дієслівної лексики в дітей із порушеннями мовлення має значення для використання активного мовлення на різних заняття та вдома з батьками. А також дуже важливо для вдосконалення корекційно-логопедичної роботи з цими дітьми.

Таким чином, вивчення особливостей порушень дієслівної лексики у дітей із порушеннями мовлення та розробка методів їх корекції є актуальною проблемою в теорії та практиці логопедії.

Метою даного дослідження було вивчення особливостей розвитку дієслівної лексики у дошкільнят з порушеннями мовлення та планування змісту логопедичної роботи з формування дієслівної лексики у даній категорії дітей на логопедичних заняттях та заняттях з фізичного виховання.

Використання в сукупності психологічного та лінгвістичного підходів до вивчення лексики у дітей із порушеннями мовлення дало можливість виявити стан їх активного і пасивного словника та його якісні особливості. Для виявлення рівня розвитку дієслівного словника старших дошкільників з порушеннями мовлення ми використовували методичні розробки Є.Архипової, Н. Ревуцької, Л. Трофименко та О. Ткач. Було враховано рекомендації щодо організації ігрової діяльності дітей з порушеннями мовлення на заняттях з фізичного виховання О. Глоби, В. Ємельяненко та В. Ільїної. Програма дослідження складалася з 2 етапів: обстеження дієслівного словника (пасивного, активного) та обстеження граматичних засобів з використанням дієслівної лексики (зміна дієслів минулого часу по родах, зміна дієслів за часом, утворення дієслів однини і множини, диференціація та утворення дієслів доконаного і недоконаного виду, диференціація та утворення протилежних за значенням дієслів, утворення нових дієслів префіксальним способом творення та складання з ними розгорнутих висловлювань). При дослідженні дієслівного словника, було встановлено, що пасивний словник розвинений відповідно до вікових норм, активний словник знаходиться на середньому рівні розвитку. Діти знають і використовують у своєму активному мовленні слова, які їм доступні і з якими вони найчастіше зустрічаються у своєму житті. Активне мовлення дітей не насичене різноманітними дієсловами; підбір та назва близьких слів - дій у дітей знаходиться на низькому рівні. Дошкільнята важко підбирають потрібні слова-дії, більшість дітей замінює назви дій близькими за ситуацією і зовнішнім ознаками; утруднено розуміння доконаного та недоконаного виду дієслів; діти не завжди використовують у активному мовленні дієслова

утворенні префіксальним способом, не можуть підібрати слова з протилежним значенням.

Отримані нами дані спостережень за активним мовленням дошкільнят дозволяють говорити про стійкість наявних порушень і про труднощі самостійного їх подолання дітьми із порушеннями мовлення, що дозволило нам спланувати зміст логопедичної роботи з формування предикативної лексики дошкільнят на логопедичних заняттях та їх використання на заняттях з фізичного виховання.

Логопедична робота складалася з кількох етапів та включала: розширення обсягу дієслівного словника; формування структури значення слова; розвиток лексичної системності та семантичних полів слів; розвиток синонімії та антонімії; засвоєння правил словотворення та словозміни на дієслівному матеріалі; формування синтагматичних зв'язків слова. У результаті формуючого експерименту ми розробили картотеку ігор і вправ, а також перспективний план корекційної роботи з формування дієслівної лексики у старших дошкільнят із порушеннями мовлення, та впровадили в освітній процес (використовували під час ігрової діяльності та на заняттях з фізичного виховання). І на закінчення нашого дослідження ми провели повторне обстеження, де виявили значне підвищення рівня сформованості дієслівної лексики у дітей, які займалися за нашою програмою.

Таким чином, результати проведеного нами експерименту дозволяють вважати ефективною корекційно-логопедичну роботу, в процесі якої ми розвивали дієслівний словник старших дошкільнят з порушеннями мовлення на заняттях з вчителем-логопедом, вихователями та інструкторами з фізкультури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишина Л.Є. Психологічні характеристики загальнофункціональних механізмів мовлення у старших дошкільників із ЗНМ. Теорія і практика сучасної логопедії. Збірник наукових праць. Київ, 2007. С. 18–23.
2. Андрусишина Л.Є. Стан сформованості загальнофункціональних механізмів мовлення у старших дошкільників із ЗНМ. Дефектологія. 2006. № 1. С. 33-35.
3. Белова О. Б., Максименко С. Д., Онуфрієва Л. А. Особливості розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку з нормальним та порушеним мовленням. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 9. С. 54-64.
4. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272с.
5. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків, 2011. 176 с.
6. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ : Видавничий дім «Слово», 2009. 408 с.
7. Брушневська І. М. Діагностика психомовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Луцьк, 2017. 68 с.
8. Брушневська І. М. Обґрунтування критеріально-діагностичного комплексу вивчення комунікативного компонента в дітей п'ятого року життя із ЗНМ. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. №7. С. 245- 254.
9. Брушневська І. М. Дослідження сформованості пізнавальних процесів у дітей п'ятого року життя із ЗНМ. Науковий вісник

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. №1 (350). С.122-129.

10. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва, 1982. 504 с.

11. Выготский Л.С. Психология. Москва, 2000. 1008 с.

12. Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення. Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 19. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 327-349.

13. Гріньова О. М. Особливості особистісного розвитку старших дошкільників з ЗНМ. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2011. Випуск 17. С.. 322-326.

14. Данілавічутє Е.А. Діагностика стану сформованості складових мовленнєвої діяльності, що зумовлюють оволодіння навичок читання. Теорія та практика сучасної логопедії : Зб. наукових праць: Вип. 3. Київ : Актуальна освіта, 2006.

15. Дідкова Л.М. Теоретичне обґрунтування проблеми загального недорозвинення мовлення: історичний аспект. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський, 2010. С. 127-132.

16. Дефектологічний словник: навчальний посібник. За редакцією В.І.Бондаря, В.М. Синьова. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.

17. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ, 2012. 424 с.

18. Эльконин Д. Б. Устная и письменная речь школьников. Москва, 1940. 132 с.

19. Запорожец А. В. Избранные психологические труды: В 2 т. Под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. М.: Педагогика, 1986. Т. 1.

20. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк, 2008. 188 с.

21. Ільїна Н.М. Тести для дітей, збірник тестів та вправ. Київ, 2003. 243 с.

22. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку. Київ, 2008. 497 с.
23. Конопляста С. Ю. Психолого-педагогічне вивчення дітей з вадами мовлення. Удосконалення підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні : зб. наукових праць. К. : УДПУ імені М. П. Драгоманова, 1997. С. 112–117.
24. Конопляста С.Ю. Ринолалія від А до Я. Монографія: Видання друге. Доповнене і перероблене. К.: Книга–плюс, 2021. 336 с
25. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія : навч. посіб. К. : Знання, 2010. 293 с.
26. Костюк Г. С. Вікова психологія. Навчальний посібник, 2000. 273 с.
27. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя, 2005. 208 с.
28. Леонтьев А. А. Исследования детской речи. Основы теории речевой деятельности. Москва, 1974. 368 с.
29. Логопедія: Підручник. [Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. та ін.]; за ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім "Слово", 2018. 876 с.
30. Лурия А. Р. Высшие корковые функции человека. М., 1985.
31. Лурия А. Р. Язык и сознание. Москва, 1979. 320с.
32. Маклаков А.Г. Загальна психологія. Переяслав-Хмельницький, 2001. 592 с.
33. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: «Центр учбової літератури», 2004. 272 с.
34. Максименко С.Д., Зайчук В.О., Клименко В.В. Загальна психологія. Київ, 2000. 543 с.
35. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку : науково-методичний посібник. Київ : КНТ, 2008. 256 с.
36. Мартиненко І.В. Логопсихологія: курс лекцій. Навчальний посібник. Київ: ДІА, 2014. 100 с.

37. Мартиненко І.В. Проблема діагностики психологічної готовності до школи дітей шестирічного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. №3. С.272-279.

38. Мартиненко І.В. Проблеми мотиваційно-вольової готовності дітей із загальним недорозвиненням мовлення до шкільного навчання. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. №3. С.266-272.

39. Марченко І.С., Швалюк А.Ю. Особливості мовленнєвої активності дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Науково-методичний журнал «Логопедія» // за ред. М.К. Шеремет. Київ: ДІА, 2015. № 6. С. 51-58.

40. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психологія: навчальний посібник. Київ, 2008. 432 с.

41. Павлов И. П. Полное собрание сочинений. Москва, 1951. 506 с.

42. Палій А. А. Дитяча психодіагностика. Київ, 2010. 432 с.

43. Пахомова Н.Г. Мовленнєва готовність дітей дошкільного віку з тяжкими вадами мовлення. Дефектологія. 2005. № 3. С. 48-50.

44. Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.О. Калмикова, Г.В. Калмикова, І.М.Лапшина, Н.В. Харченко; за заг. ред. Л.О. Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

45. Рібцун Ю.В. Звукові намистинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників: навч.-метод. Посібник. Тернопіль, 2015. 200 с.

46. Рібцун Ю.В. Методичні рекомендації щодо формування фонетико-фонематичної складової експресивного мовлення молодших дошкільників із ЗНМ. Тернопіль, 2016. 97с.

47. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. М.,1973.

48. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. 3-тє видання, доповнене. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 160 с.

49. Соботович Е.Ф. Методика выявления речевых нарушений у детей и

диагностика их готовности к школьному обучению / Е.Ф. Соботович, Л.Е. Андрусин, Л.И. Бартењева. Київ, 1998. 127 с.

50. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Теорія і практика сучасної логопедії. Вип. 1. Київ, 2004. С.7-35

51. Тищенко В.В. Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Вип. XXIII в трьох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори. 2013. С. 260-268.

52. Тищенко В.В. Зміст інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. № 2. Ч. I. С. 129-141.

53. Тищенко В.В. Класифікації порушень мовленнєвого розвитку: сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 30. 2016. 109-116.

54. Тищенко В.В., Рібцун Ю.В. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років: Поради батькам. К.: «Літера», 2009. 128 с.

55. Ткач О.М. ЛОГОПЕДІЯ: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення. Монографія. Кам'янець-Подільський: ПП «Аксіома», 2019. 356с.

56. Ткач О.М. Основні аспекти корекції системних порушень мовлення у дітей молодшого шкільного віку / Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць / За ред. проф. Анатолія Ситченка. Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2019. С. 154-162.

57. Ткач О.М. Структуризація і трансформація семантичних полів слів в онтогенезі / Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип.9, у 1 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. Т.2. С.269-279.

58. Ткач О.М. Засоби стимуляції формування семантичних полів слів у дітей з ТПМ молодшого шкільного віку/ Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: вип. 32 // за ред. В.М. Синьова, В.І. Бондарь. Київ: 2006, 2017. 480с. С.248-252.

59. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф. Соботович. Київ: Актуальна освіта, 2007. 120 с.

60. Український логопедичний вісник. Випуск 1. 2010. С. 72-81.

61. Федорович Л. О. Сучасні моделі та підходи до надання освітніх послуг дітям раннього віку з особливими потребами. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2016. № 32(2). С.191-196.

62. Хрестоматія з логопедії: Навчальний посібник / Укладачі: С.В.Федоренко, І.С.Марченко. К.: Видавництво «Книга–плюс», 2019. 496 с.

63. Шеремет М. К. Проблема мовленнєвої тривожності у дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями. Київ, Логопедія, 2015. № 5. С. 93-99.

64. Шеремет М. К. Психо-мовленнєвий розвиток дітей із мовленнєвими порушеннями. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 26. С. 270-274.

65. Folkins, JW. Speech production. Speech, Language and Hearing. Vol. 1. Normal processes / Folkins, JW, and DP. Kuehn. Philadelphia: WB Saunders, 1982. P. 246–285